

Історія України

Потіха Оксана Богданівна

кандидат історичних наук, старший викладач

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТОВАРИСТВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У період між двома світовими війнами західноукраїнські землі входили до складу Польщі. Однією з форм боротьби за усамостійнення і незалежнення українського громадянства від натиску польських властей була діяльність українських культурно-освітніх організацій краю.

Однією з найвпливовіших національно-культурних організацій в Західній Україні було товариство „Просвіта”, утворене у 1868 р. у Львові з метою культурного розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу. До керівників та лідерів товариства належали М. Галушинський (очолював протягом 1923–1931 рр.), В. Мудрий, Ю. Павликовський, І. Ліщинський, С. Баран, С. Витвицький, М. Західний та ін. За словами голови Матірнього товариства І. Брика (1932–1939), „Просвіта” була матір’ю всіх українських організацій і товариств. За її почином повстали майже всі сільськогосподарські, торговельні, промислові, фінансові та кооперативні установи. З неї вийшла й перша Українська політична організація – „Народна рада” [1, с. 72]. Члени організації брали активну участь у створенні філій і читалень товариства, організовували курси для підготовки просвітянських кадрів, підтримували розвиток бібліотечної та видавничої справ, аматорських театральних гуртків, проводили народні збори, маніфестації, святкування. Вони виступали активними захисниками української освіти, мови, науки як важливих чинників піднесення національної свідомості.

Необхідність розвитку національної освіти і культури, виховання національно свідомих членів суспільства розцінювалася не лише як засіб піднесення культурно-освітнього рівня українського населення, але й як необхідна умова його політичного визволення. Саме такого гасла

дотримувалось товариство „Рідна школа”, засноване у 1881 р. у Львові, як „Руське товариство педагогічне”, у 1912 р. перейменоване на „Українське педагогічне товариство”, а в 1926 р. отримало назву Українське педагогічне товариство (УПТ) „Рідна школа”. На 1935 р. товариство нараховувало 37 філій, 1936 гуртків та більше 80 тис. членів [2, с. XLVIII]. Активними діячами його були М. Галущинський, О. Кисілевська, І. Кокорудз, М. Заячківський, Д. Коренець та ін. Товариство займалося вирішенням проблем навчання українського населення та наданням моральної і матеріальної допомоги учням і студентам, видавало дитячу літературу, шкільні підручники і читанки, сприяло зростанню кількості шкіл з українською мовою навчання, займалося заснуванням дитячих садків у селах та дитячих бібліотек.

Важливим здобутком товариства „Рідна школа” стало скликання у Львові в листопаді 1935 р. Першого Українського педагогічного конгресу. Метою національного виховання української молоді Конгрес визначив підготовку до здійснення найвищого ідеалу нації, до активної творчої участі у розбудові рідної духовної і матеріальної культури. Перший Український педагогічний конгрес засвідчив незнищеність українського національного духу, прагнення нації формувати засади української національної школи, заклав основи національного виховання підростаючого покоління.

Важливу роль у становленні системи національного шкільництва та захисту прав педагогів відіграли українські учительські організації краю „Взаємна поміч українських вчителів” (ВПУВ) та „Учительська громада”, які тісно співпрацювали з „Рідною школою”, „Просвітою” та ставали на захист фахових інтересів педагогів.

Товариство ВПУВ розпочало свою роботу у 1905 р. Однією з найважливіших сфер його діяльності була матеріальна допомога українським педагогам. При ньому діяв так званий „допомоговий фонд” для того, щоби надавати вчителям кредити, безвідсоткові позики, матеріальні виплати. Звіти про діяльність товариства свідчать, що при місцевих осередках товариства діяли підручні каси, секції правового захисту педагогів, аматорські, туристичні,

етнографічні гуртки та бібліотеки. Серед активних членів були педагоги і громадсько-політичні діячі – І. Ліщинський, М. Галущинський, Д. Великанович, А. Зелений та ін. [3, с. 184, 186].

Українські педагоги середніх і вищих навчальних закладів Галичини з 1908 р. працювали в товаристві „Учительська громада”, яке до 1939 р. нараховувало близько 490 членів та 12 філій у Бережанах, Перемишлі, Станиславові, Рогатині, Яворові, Львові та інших містах. Активні діячі „Учительської громади” – Р. Ілевич, Р. Цегельський, К. Кисілевський, І. Рибчин, І. Сітницький, І. Мандюк, М. Мельник. Своєю діяльністю товариство спрямовувало на оборону офіційної назви „український”, на боротьбу проти утравізації (двомовності) гімназій, проти шкільних польських підручників, організовувало фахові секції для складання програм навчання з української мови, історії, географії і національного виховання, а також створило „допомогові фонди” для педагогів – членів товариства.

У міжвоєнний період активно розгорнула свою діяльність найбільша жіноча організація в Галичині – „Союз українок” (СУ) (створений у 1893 р.). СУ створений як культурно-освітнє та економічне товариство. Проте, діяльність цієї організації фактично виходила за визначені статутном рамки і класифікувалася як політична. Український жіночий рух задекларував національно-державну ідеологію на Всеукраїнському жіночому з’їзді у 1921 р. Під нею розумілося право української нації на самостійну соборну державу за участю належно підготовленого і рівноправного в усіх сферах життя жіноцтва [5, с. 9]. Серед лідерів СУ були М. Рудницька, О. Шепарович, О. Кисілевська. „Союз українок” своєю працею виховував новий тип української громадянки, а тим самим зміцнював і поглиблював українську свідомість й український стан посідання.

В умовах національної дискримінації українства діяльність національно-культурних організацій Західної України та їх органічна співпраця була спрямована на захист української мови, освіти, науки, культури як важливих

чинників піднесення національної свідомості та консолідації української спільноти.

Список використаних джерел:

1. Просвіта”: історія і сучасність (1868–1998): Збірник матеріалів та документів, присвячених 130-річчю ВУТ ”Просвіта” ім. Тараса Шевченка [Упоряд., ред. В. Германа]. – К.: 1998. – 488 с.

2. Атлас України й сумежних країв [під. заг. ред. В. Кубійовича]. – Львів: Український видавничий інститут, 1937. – 66 карт, XLVIII с.

3. Двадцятьпятьліття товариства ”Учительська громада”. Ювілейний науковий збірник. – Львів, 1935. – 264 с.

4. Товариство ”Взаїмна поміч українського вчительства” (1905–1930). – Львів, 1932. – 339 с.

5. Дядюк М.С. Політизація українського жіночого руху в Галичині: 1921–1939 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / М.С. Дядюк. – Львів, 2002. – 20 с.